

Etnografisk ekklesiologi – om forstyrrelse og fremmedhed i studier af Folkekirken

Af professor (mso), ph.d. Marlene Ringgaard Lorensen

Den empiriske vending har gennem de sidste 50 år haft stor indflydelse på den teologiske forskning i Tyskland og USA. Gennem de senere år er mange skandinaviske teologer imidlertid også begyndt at arbejde empirisk. Den empirisk orienterede forskning har på det seneste udmøntet sig i to konferencer afholdt af henholdsvis Aarhus og Københavns Universitet. I det følgende vil jeg skitsere nogle indsigter fra disse to konferencer, herunder et empirisk feltstudium af flytninges møde med Folkekirken, som er blevet udført i samarbejde mellem prof. mso. i Ny Testamente, Gitte Buch-Hansen og undernede.

Empiriske undersøgelser på tværs af de teologiske discipliner

I oktober 2016 var Aarhus Universitet vært for konferencen „Praxis and Practice in Theology“. Deltagerne bestod primært af nordiske og tyske teologer

og religionssociologer. For en praktisk teolog er fokus på praksisteorier og inddragelse af sociologiske metoder ganske forventelig, men den voksende andel af eksegeter og dogmatikere, som beskæftiger sig med denne tilgang, er bemærkelsesværdig. Feltstudier og interviews er en uvant arbejdsform for mange teologer og ses af nogle som fremmed for en traditionel teksthermeneutisk tilgang. Denne metodiske udvikling udtrykker imidlertid et fokusskifte i forhold til de bibelske tekster, som deles af nyere eksegeter og homiletik. Fra det historisk-kritiske fokus på verden *bag* teksten, via den narrative, litterære interesse for verden *i* teksten er flere teologer nu optaget af at inddrage verden *foran* teksten i dialog med de øvrige to verdener. De forskellige skæringspunkter kræver inddragelse af forskellige hjælpediscipliner, og den empiriske tilgang er således en måde at studere det tredje fokus på, som ikke udelukker, men forhåbentlig befrugter de øvrige tilgange. (Se: Gitte Buch-Hansen, „Det eksegetiske kalejdoskop. Tre perspektiver på de bibelske læsninger i gudstjeneste og prædiken“ i: *Bibelen i gudstjenesten*, 2015).

Denne brede teologiske optagelse af empiriske tilgange blev bekræftet af den norske professor i systematisk teologi, Jan-Olav Henriksen, som udtalte følgende under en paneldebat: „Hvis jeg kan tillade mig at være profet i stedet for professor et øjeblik, så vil jeg forudsige, at langt flere systematisk-teologiske forskningsprojekter kommer til at inkludere empiriske undersøgelser i fremtiden.“

Ud over at den empiriske tilgang i stigende grad inddrages som led i systematisk-teologiske og eksegetiske forskningsprojekter tydeliggjorde konferencens præsentationer også et øget samarbejde og udveksling mellem nordiske kolleger. Tidligere har mange skandinaviske teologer orienteret sig mod tysk og amerikansk forskning, hvilket har medført relativt asymmetriske fortolkninger, idet skandinaver i højere grad har gjort sig bekendt med den tyske og amerikanske kontekst end omvendt. I fortolkningen af de empiriske undersøgelser spiller behovet for indblik i de nordiske kirke- og samfundsforhold dog en central rolle. Et af de forskningsprojekter, hvor den faglige udveksling mellem skandinaviske forskere er særlig markant, er det norske forskningsprojekt „FOSS – forkyndelse for små og store“ (<http://www.mf.no/forskningphd/pagaende-prosjekter/foss-forkynnelse-sma-store/teoretisk-forankring>).

En anden frugt af dette samarbejde er det *Nordisk Homiletiske Netværk*. Deltagerne i dette netværk har gennem mange år primært mødtes på konferencer i USA på det, der er blevet kaldt akademikernes svar på Roskilde Festival – nærmere betegnet American Academy of Religion og Academy of Homiletics. Gennem de se-

neste år er nordiske homiletikere dog også begyndt at mødes på skift i Nordeuropa, og næste gang foregår det nordisk homiletiske netværks møde på Københavns Universitet den 24.-25. august 2017. Mødet er denne gang blevet udvidet til en konference, som er åben for præster og foregår i samarbejde med Københavns og Helsingør Stift under temaet „At tale til tro: Kommer troen af ordet, der høres, siges, ses, synges, sanses?“. Konferencen vil bestå af en blanding af forelæsninger og workshops ved Thure Lindhardt, Peter Lodberg m.fl.

Folkekirke og kirkeforskning

Den empiriske kirkeforskning har også gjort nye landvindinger i en dansk teologisk kontekst gennem de senere år. For at præsentere og diskutere disse nye indsigter indbød Center for Kirkeforskning, KU, Folkekirken Uddannelses- og Videnscenter, samt Center for Samtidsreligion, AU, til vidensdeling- og perspektivseminar i november 2016. Deltagerne var ca. 80 studerende, præster og forskere. På seminaret præsenterede ph.d.-studerende Karen Marie Leth Nissen, KU, og professor mso Ulla Schmidt, AU, blandt andet en helt ny undersøgelse af befolkningens forhold til de kirkelige handlinger. Undersøgelsen påviser den stigende grad af individualisering som karakteriserer flertallet af den danske befolknings forhold til og brug af Folkekirken. Tidligere tiders traditionsbundne medlemskab er således blevet afløst af mere aktive til- og fravalg. Afgørende for manges beslutning vedrørende dåb, konfirmation og kirkelig vielse er overvejelser over, hvorvidt den pågældende kirkelige handling opleves autentisk i forhold til den enkel-

tes aktuelle livssituation. Individualisering var således et gennemgående tema. I tillæg til præsentationer af de nyeste empiriske undersøgelser bød seminaret på workshops om de kirkelige handlinger og den sociale kapital i Danmark, kirke-musikkens og sangens betydning i Folkekirken, folks oplevelser af gudstjenester og ritualer mm.

Flytninges møde med Folkekirken

Som led i seminaret var undertegnede blevet bedt om at præsentere et forskningsprojekt om flytninges møde med Folkekirken, som Gitte Buch-Hansen og jeg påbegyndte i 2014. Præsentationen bar titlen „De nye kristne i Apostelkirken. Vekselvirkning mellem forskning og praksis“ og blev efterfulgt af respons fra og sogne- og indvandrerpræst, ph.d. Niels Nymann Eriksen. Vores forskningsprojekt tog udgangspunkt i deltagerobservation af gudstjenester og øvrige aktiviteter i Apostelkirken på Vesterbro, hvor ca. 1/3 af den menighed, der deltager i højmassen søndag formiddag, består af flytninge og indvandrere af mellemstlig baggrund.

På grundlag af dette feltstudium interviewede vi ti kvinder og mænd af iransk, kurdisk og afghansk baggrund. Feltstudiet viste, at spørgsmål om dåb og kirkeligt tilhørsforhold også står centralt for denne del af Folkekirkens brugere. Dog med et noget anderledes fortegn end de traditionelle medlemmer beskrevet ovenfor. En af de iranske kvinder, som vi interviewede, udtrykte forskellen som følger: „Jeg ved, at det for mange danskere er fint at gå i kirke én gang om ugen, lytte en times tid og så gå hjem. Men det er ikke nok til at leve på for mig... Det er, som om jeg

har fået mine indre organer taget ud: mit hjerte, mine lunger, mit blod – og nu har jeg brug for nye organer og nyt blod for at kunne leve. Det er derfor jeg har brug for ordentlig føde, åndelig føde.“ Kvinden er konverteret fra islam til kristendom for nogle år siden, og hun beskrev, at hun ikke kan nøjes med at lytte passivt, hvis hun skal kunne udleve sin tro. Hun har derimod brug for at gentage og dele ud af det, hun modtager. Denne indoptagelse beskriver hun finder sted, når hun bidrager til gudstjenesterne ved at læse evangelieteksten højt på Farsi under gudstjenesten i Apostelkirken, samt når hun afholder bibelstudiekreds for andre flytninge og indvandrere på Farsi i og uden for kirken.

En af de øvrige personer, vi interviewede, var en kurdisk mand i 40'erne. Han kom fra en slægt, som havde været kristen i mange generationer, og han havde været i gang med en konservatorieuddannelse, da Saddam Husseins regime havde tvunget ham og mange andre til at flygte fra Irak i starten af 1990'erne. Den kurdiske musiker havde nære venner blandt både muslimer og kristne og fortalte om sine gode erfaringer med fredelig sameksistens mellem de to grupper. Grundet sit liv tæt på de to religioner havde han imidlertid også oplevet nogle forskelle på kristendom og islam, som sjældent nævnes i mødet mellem religionerne. For ham at se udgør sang og musik nerven i kristendom i stærk kontrast til islam, og musikken markerer dermed en af de mest grundlæggende forskelle på kristen og muslimsk praksis. Med sine udefrakommende, førstehånds beskrivelser bidrog den kurdiske musiker ikke blot til en fornyet religionsteologisk indsigt, men tilfø-

jede desuden et nyt aspekt til den folkekirkelige forståelse af gudstjenesten som en salmesangsmesse.

I løbet af interviewet fik kurderens formfuldendte sprog os til at spørge, hvordan han havde lært sig sådant et godt dansk. Han svarede, at det primært var gennem læsning af Søren Kierkegaard, og uddybede ved at fortælle, at det første møde med Kierkegaard havde givet ham et chok, men at læsningen efterfølgende havde haft afgørende betydning for hans liv: „Kierkegaard er grunden til, at jeg er den, jeg er i dag“ hævdede han, hvorefter han reciterede følgende passage fra *Enten-Eller*: „Hvor er min Sjæl og min Tanke saa ufrugtbar, og dog bestandig piint af indholdsløse vellystige og kvalfulde Veer! Skal da Aandens Tungebaand aldrig løsnes paa mig, skal jeg altid lalle?“ (EE1, SKS 2, 32). Et udsagn som dette var i kurderens fortolkning snarere som en sonate end en tekst, ligesom Kierkegaards værker i det hele taget var som musik. Denne musikalitet placerer for ham Kierkegaards bøger lige ved siden af Bibelen.

Etnografisk ekklesiologi

Feltstudiet af flygtninges møde med Folkekirken har bidraget til at minde os om en urkirkelig forståelse af dåben som indgang til et grundlæggende nyt liv samt

en opfattelse af, at mennesket og kirken lever i eksil i verden. Sådanne indsigter kan virke forstyrrende og provokerende i forhold til en folkekirkelig, såvel som akademisk teologisk forståelse af, hvad kirke og kristendom er i dag. Etnografisk ekklesiologi handler dog ikke om blot at „stikke fingeren i jorden“ for at få be- eller afkræftet en teori udtænkt ved skrivebordet. I stedet får tilgangen os til at slæbe noget af jorden med ind på kontorerne for at lære at tænke i dialog med denne. Med den empiriske metode arbejder vi, på den ene side, på at forstyrre den form for tænkning, som tror, den kan tale på alles vegne. På den anden side skal vi vare os for ikke at ‘go native’ – i betydningen af, at blive ét med det felt, vi undersøger. I stedet er den beskedne ambition at lade os selv og vores arbejde „forstyrre“ ved at indgå i dialog med disse udefrakommende, anderledes stemmer og perspektiver – i tillæg til de traditionelle teologiske kilder. Således er den fremmedhed og forstyrrelse, som kendetegner alle teologiske studier, ligeledes omdrejningspunkt for den empiriske tilgang. (Se: G. Buch-Hansen, K.D. Felner, M.R.Lorensen, „Ethnographic Ecclesiology and the Challenges of Scholarly Situatedness“ in: *Open Theology*, 2015; 1).